СМІ ў Беларусі

ЭЛЕКТРОННЫ БЮЛЕТЭНЬ

агляд

Парушэнні правоў журналістаў і СМІ ў 2011 г.

ОО «БЕЛОРУССКАЯ АССОЦИАЦИЯ ЖУРНАЛИСТОВ»
www.baj.by

«Складанай сітуацыяй скарысталіся замежныя алігархі і некаторыя падкантрольныя ім СМІ. Супраць нашай краіны разгорнутая шырокамаштабная ідэалагічная і інфармацыйна-псіхалагічная вайна па дыскрэдытацыі палітычнага кіраўніцтва і беларускай мадэлі сацыяльна-эканамічнага развіцця».

Зварот Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў "Да жыхароў сталіцы"
http://minsk.gov.by/ru/actual/view/350/

«Улады краіны спрабуюць скарыстаць любую нагоду, каб прымусіць замаўчаць тыя нешматлікія свабодныя галасы, што яшчэ засталіся на беларускім інфармацыйным полі... З вуснаў дзяржаўных чыноўнікаў працягваюць гучаць пагрозы на адрас журналістаў па прыцягненні да адказнасці за "скокі на касцях". Выглядае на тое, што так улады расцэньваюць любыя каментары і версіі, якія з нейкіх прычын не задавальняюць афіцыйных асобаў».

Заява ГА "Беларуская асацыяцыя журналістаў"
http://baj.by/ru/node/10191

«Не душыце апошняй пляцоўкі вольнага слова ў нашай краіне, пакіньце людзям права мець сваё меркаванне і свабодна яго выказваць праз любімыя газеты».

Адкрыты ліст народнай артысткі Рэспублікі Беларусь Зінаіды Бандарэнка
да прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі ў сувязі з позвай
аб закрыцці газет "Народная воля" і "Наша Ніва"
http://www.svaboda.org/content/article/16798162.html

Выдавец: ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» (ГА «БАЖ»). Вул. Камсамольская 7-32, 220030 Мінск, БЕЛАРУСЬ
Тэлефоны: +375 17 203-63-66, 226-70-98 Факс: +375 17 203-63-66, 226-70-98 E-mail: baj@baj.by Web: www.baj.by

Кантакт: Бастунец Андрэй Леанідавіч, намеснік старшыні ГА «БАЖ»

Вызначальны ўплыў на развіццё сітуацыі са СМІ ў Беларусі ў 2011 г. зрабіў палітычны і эканамічны крызіс у краіне пасля прэзідэнцкіх выбараў 19 снежня 2011 г. і наступных рэпрэсій супраць апазіцыі і грамадзянскай супольнасці.

Найбольш сур'ёзнымі парушэннямі правоў незалежных СМІ і журналістаў у 2011 г. былі:

- крымінальны пераслед журналістаў;
- масавыя затрыманні журналістаў у часе акцый пратэсту на працягу ўсяго 2011 г.;
- пазбаўленне «Аўтарадыё» права на вяшчанне і зыскі аб спыненні выпуску газет «Народная воля» і «Наша Ніва»;
- вяртанне ў Беларусь «чорных» спісаў артыстаў, літаратараў, музыкаў;
- абмежаванне свабоды дзейнасці ў інтэрнэце;
- узмацненне эканамічнай дыскрымінацыі незалежных СМІ.

КРЫМІНАЛЬНЫ ПЕРАСЛЕД ЖУРНАЛІСТАЎ

Пасля прэзідэнцкіх выбараў 2010 г. супраць сямі журналістаў і сяброў ГА "БАЖ" былі заведзены крымінальныя справы па абвінавачанні іх у арганізацыі масавых беспарадкаў і ўдзеле ў іх, альбо ў арганізацыі дзеянняў, якія груба парушаюць грамадскі парадак. Журналістка «Новой газеты» (Расія) Ірына Халіп, прэс-сакратар экс-кандыдата на прэзідэнта Андрэя Саннікава Аляксандр Атрошчанкаў, рэдактар сайта «Хартыя-97» Наталля Радзіна, а таксама актывісты штабоў кандыдатаў на прэзідэнта публіцыст Аляксандр Фядута, рэдактар

газеты «Товарищ» Сяргей Вазняк, сябра Рады ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» Павел Севярынец і сябра ГА “БАЖ” Дзмітрый Бандарэнка былі змешчаны пад варту. У красавіку-маі 2011 г. у дачыненні да шасці з іх былі вынесеныя абвінаваўчыя прысуды, прычым у дачыненні да А.Атрошчанкава і Д. Бандарэнкі – звязаныя з рэальным пазбаўленнем волі (адпаведна 4 гады калоніі ўзмоцненага рэжыму і 2 гады калоніі агульнага рэжыму). 4 верасня А.Атрошчанкаў быў вызвалены паводле ўказу прэзідэнта аб памілаванні разам з 10-ю іншымі палітзняволенымі, асуджанымі за ўдзел у акцыі пратэсту ў Мінску 19 снежня 2010 г. А.Атрошчанкаў паведаміў, што ў калоніі яму настойліва прапаноўвалі напісаць прашэнне аб памілаванні на імя прэзідэнта, аднак ён адмовіўся. “На акцыі пратэсту 19 снежня я прысутнічаў выключна як журналіст і прэс-сакратар кандыдата на прэзідэнта”, — заявіў А.Атрошчанкаў. Яшчэ адна фігурантка па справе 19 снежня, журналістка Наталля Радзіна ў канцы сакавіка таемна пакінула краіну. 23 жніўня крымінальны пераслед Н.Радзінай па факце здзяйснення масавых беспарадкаў была спынена, аднак з меркаванняў бяспекі Н.Радзіна ў Беларусь не вярнулася. Рэдакцыя сайта працягвае сваю дзейнасць з-за мяжы. 8 верасня стала вядома пра прадастаўленне Радзінай палітычнага прытулку Літоўскай Рэспублікай.

«Традыцыйна» пасля выбараў улады выкарыстоўвалі крымінальны пераслед па абвінавачанні ў паклёпе на прэзідэнта і яго зняважэ. Крымінальная справа была заведзена ў дачыненні да гродзенскага журналіста Андрэя Пачобута за крытычныя матэрыялы, якія ён на працягу 2010 – 2011 гг. публікаваў на старонках польскай «Gazety Wyborczej», на сайце «Белорусский партизан» і ў сваім блогу *poczobut.livejournal.com*. У красавіку А.Пачобута змясцілі пад варту. Справу разглядалі ў закрытым судовым паседжанні. 5 ліпеня суд Ленінскага раёна г. Гродна прызнаў журналіста вінаватым у паклёпе на прэзідэнта і асудзіў на 3 гады пазбаўлення волі з адтэрміноўкай выканання прысуду на 2 гады (у выпадку парушэння заканадаўства А.Пачобут можа быць накіраваны ў калонію).

Абвінавачанні ў знявазе прэзідэнта з А.Пачобута былі зняты. Журналіст быў вызвалены з-пад варты ў зале суда.

У чэрвені стала вядома пра ўзбуджэнне крымінальнай справы паводле арт. 370 Крымінальнага кодэксу («здзек з дзяржаўных сімвалаў») у дачыненні да блогера Яўгена Ліпковіча. Нагодай для ўзбуджэння крымінальнай справы сталі ілюстрацыі, зробленыя з дапамогай фотамантажу, размешчаныя ў блогу Я.Ліпковіча *lipkovich.livejournal.com*.

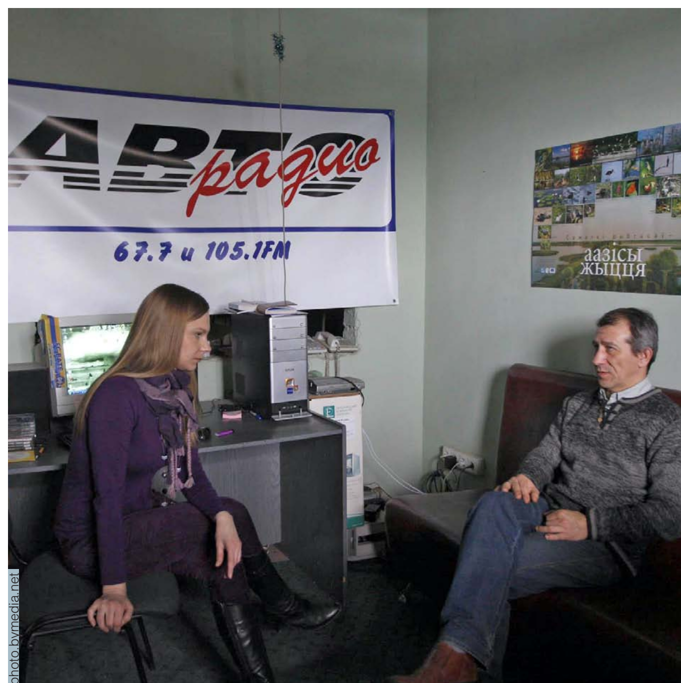
ЗАТРЫМАННІ ЖУРНАЛІСТАЎ У ЧАСЕ АКЦЫЙ ПРАТЭСТУ

На працягу ўсяго 2011 г. супрацоўнікі праваахоўных органаў і сілавых структур паўсюдна затрымлівалі журналістаў у часе выканання імі сваіх прафесійных абавязкаў на масавых акцыях.

Найбольш масавыя затрыманні журналістаў адбываліся ў часе летніх акцый пратэсту, што арганізаваліся праз сацыяльныя сеткі («акцыі маўчання»). Прадстаўнікі сілавых структур перашкаджалі журналістам выконваць свае абавязкі, затрымлівалі, прыцягвалі да адміністратыўнай адказнасці. Усяго ў часе «акцый маўчання» было зафіксавана як мінімум 95 (дзевяноста пяць) выпадкаў затрымання журналістаў па ўсёй Беларусі. Затрыманні праводзіліся жорстка, часам са збіццём журналістаў і пашкоджаннем іх прафесійнай тэхнікі. 22 з журналістаў, затрыманых у часе гэтых акцый, прайшлі праз суды, большасць з іх (13 чалавек) былі асуджаныя на адміністратыўны арышт, астатнія атрымалі штрафы. Найбольш жорстка сілавыя структуры дзейнічалі 3 і 6 ліпеня, калі былі затрыманыя адпаведна 20 і 28 журналістаў.

Усяго за 2011 г. ГА «БАЖ» зафіксавала больш за 150 выпадкаў затрымання журналістаў у часе выканання імі прафесійных абавязкаў. Як мінімум 7 з журналістаў падвяргаліся фізічнаму гвалту.

ПАЗБАЎЛЕННЕ «АЎТАРАДЫЁ» ПРАВА НА ВЯШЧАННЕ І ЗЫСКІ МІНІСТЭРСТВА ІНФАРМАЦЫІ АБ СПЫНЕННІ ВЫПУСКУ ГАЗЕТ «НАРОДНАЯ ВОЛЯ» І «НАША НІВА»

10 студзеня 2011 г. Міністэрства інфармацыі пазбавіла FM-радыёстанцыю «Аўтарадыё» права на вяшчанне за распаўсюд інфармацыі, якая ўтрымлівала, па меркаванні міністэрства, «публічныя заклікі да экстрэмісцкай дзейнасці». Заклікамі да экстрэмісцкай дзейнасці Мініфарм палічыў фразу «лёс краіны вырашаецца не на кухні, а на плошчы», якая прагучала ў рэкламным роліку кандыдата на прэзідэнта А.Саннікава. Спробы ЗАТ «Аўтарадыё» абскардзіць рашэнне міністэрства аказаліся марнымі.

27 красавіка Міністэрства інфармацыі звярнулася ў суд з зыскамі аб закрыцці газет «Народная воля» і «Наша Ніва» (менавіта гэтыя дзве газеты былі паказальна вернутыя ў дзяржаўныя сеткі распаўсюду ў 2008 г. як знак гатовасці афіцыйнага Мінска пайсці насустрач еўрапейскім структурам). Справа выклікала вялікі рэзананс як унутры краіны, так і за мяжой. У выніку 12 і 13 ліпеня Міністэрства інфармацыі зыскі аб спыненні выхаду гэтых выданняў адклікала. Аднак адначасова яно ініцыявала ўзбуджэнне ў дачыненні да рэдакцый «Народнай волі» і «Нашай Нівы» спраў аб адміністратыўных правапарушэннях, і ў канцы ліпеня выданні былі аштрафаваныя на 14 млн. рублёў кожнае (каля 2 тыс. еўра па курсе Нацыянальнага банка) па ч. 3 арт. 22.9 Кодэксу аб адміністратыўных правапарушэннях. Гэты артыкул КаАП вызначае адказнасць за паўторнае цягам года атрыманне папярэджання рэдакцыяй СМІ і быў ужыты ўпершыню.

ВЯРТАННЕ Ў БЕЛАРУСЬ «ЧОРНЫХ» СПІСАЎ АРТЫСТАЎ, ЛІТАРАТАРАЎ, МУЗЫКАЎ, ВЫСТУПЛЕННІ ЯКІХ І ЗГАДКІ ПРА ЯКІХ У ДЗЯРЖАЎНЫХ СМІ ЗАБАРОНЕНЫЯ

Яшчэ адным трывожным паказчыкам стану свабоды выказвання меркавання ў краіне стала вяртанне ў Беларусь у 2011 г. спісу «дзеячоў мастацтва і творчых калектываў», якія забаронены для згадвання ў дзяржаўных СМІ і на FM-станцыях. У «чорны спіс» трапілі не толькі беларускія, але і замежныя музыкі, артысты, пісьменнікі, мастакі, сярод якіх групы «ДДТ» і «Pet Shop Boys», пісьменнікі Андрэй Бітаў і Эдуард Успенскі, драматург Том Стопард, акцёры Джуд Лоў і Кевін Спейсі і інш. Адныя з іх выказваліся ў падтрымку палітзняволеных у Беларусі, другія – узялі ўдзел у *Глабальнай артыстычнай кампаніі салідарнасці з Беларуссю* і г.д. Афіцыйныя асобы існаванне «чорных спісаў» адмаўляюць Аднак серыя забаронаў на выступы ў Беларусі груп і музыкаў, унесеных у гэты спіс («Ляпис Трубецкой», «Нейро Дюбель», «Крамбамбуля», Д. Вайцюшкевіч і інш.) пацвярджае існаванне негалосных забаронаў.

«Чорныя спісы» забароненых музыкаў існавалі ў Беларусі і ў перыяд пасля папярэдніх прэзідэнцкіх выбараў, з 2006 по 2008 г. Зараз гэтыя «спісы» пашырыліся, і падставай для ўключэння ў іх стаў не ўдзел у акцыях апазіцыі, а выказванне свайго меркавання пра працэсы, што адбываюцца ў краіне.

АБМЕЖАВАННЕ СВАБОДЫ ДЗЕЙНАСЦІ Ў ІНТЭРНЭЦЕ

Вясной 2011 г. Генеральная пракуратура Беларусі вынесла пастанову аб абмежаванні доступу да папулярных беларускіх інфармацыйных інтэрнэт-рэсурсаў *«Хартыя 97»* і *«Белорусский партизан»*, спасылаючыся на парушэнне імі закона «Аб масавых мерапрыемствах у Рэспубліцы Беларусь». Інтэрнэт-правайдэрам прадпісана закрыць доступ да гэтых сайтаў для дзяржаўных арганізацый, устаноў адукацыі і культуры. Да пачатку 2012 г. у спісы абмежаванага доступу былі ўключаны каля 60 сайтаў. Акрамя порнарэсурсаў і сайтаў тэрарыстычнага альбо экстрэмісцкага характару, у іх знаходзяцца ўжо названыя сайты charter97.org, belaruspartisan.org, а таксама spring96.org (сайт праваабарончай арганізацыі «Вясна»), prokopovich.net, prokopovi.ch, блог Ліпковіча ў ЖЖ.

У лістападзе 2011 Кодэкс аб адміністратыўных правапарушэннях быў дапоўнены артыкулам 22.16. КаАП «Парушэнне патрабаванняў па выкарыстанні нацыянальнага сегменту сеткі Інтэрнэт» (уступіў у сілу ў студзені 2012 г.). Артыкул вызначыў адказнасць у выглядзе штрафу для суб'ектаў гаспадарання, якія з парушэннямі заканадаўства аказваюць інтэрнэт-паслугі альбо выкарыстоўваюць інтэрнэт для продажу, выканання работ, аказання паслуг. У тым ліку караюцца незабеспячэнне правайдэрамі абмежавання доступу да «забароненых» сайтаў для дзяржаўных арганізацый, устаноў адукацыі і культуры і невыкананне патрабаванняў заканадаўства аб ідэнтыфікацыі мадэмных прыладаў альбо карыстальнікаў інтэрнэту. Штрафныя санкцыі не распаўсюджваюцца на звычайных карыстальнікаў Байнэту.

У канцы 2011 г. адбылося несанкцыянаванае ўмяшальніцтва ў дзейнасць сайта *charter97.org*. Невядомыя скралі паролі і пачалі знішчаць матэрыялы, размешчаныя на гэтым сайце, а таксама размясцілі на ім правакацыйны матэрыял, да якога рэдакцыя не мела дачынення. Пасля аднаўлення працы сайта на яго пачалася моцная DDoS-атака. Па словах рэдактара інтэрнэт-рэсурсу Наталлі Радзінай, невядомыя спрабавалі ўзламаць і некалькі іншых сайтаў, а таксама паштовыя скрыні некаторых палітыкаў, журналістаў і грамадскіх дзеячоў. Назіральнікі лічаць, што за ўзломамі сайтаў і DDoS-атакамі на іх стаяць беларускія спецслужбы.

ЭКАНАМІЧНАЯ ДЫСКРЫМІНАЦЫЯ НЕЗАЛЕЖНЫХ СМІ

У 2011 г. улады працягвалі палітыку эканамічнай дыскрымінацыі незалежных СМІ, з аднаго боку, і матэрыяльных і адміністратыўных прэферэнцый дзяржаўным СМІ – з другога.

На пазаконкурснай аснове з бюджэту былі выдаткаваныя субсідыі рэдакцыям дзяржаўных СМІ па спісах, якія зацвярджаюцца ўрадам альбо мясцовымі выканаўчымі органамі ўлады, а таксама рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия», заснаванай Адміністрацыяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Усяго ў 2011 г. на

падтрымку дзяржаўных СМІ з рэспубліканскага бюджэту было накіравана каля 54 млн. еўра.

У той жа час недзяржаўным СМІ даводзілася аплачваць паперу, друкарскія і інш. паслугі па тарыфах, якія значна перавышаюць аналагічныя для дзяржаўных і недзяржаўных выданняў, у найбуйнейшага ў краіне вытворцы газетнай паперы – Шклоўскага завода газетнай паперы – склала каля 80%. У аддзеле маркетынгу завода паведамілі, што дзяржаўным газетам папера прадаецца па коштах, зафіксаваных у дамове дзяржзаказу, а астатнім выданням даводзіцца купляць яе на біржы.

ТАКІМ ЧЫНАМ,

Ціск на СМІ і журналістаў у 2011 г. ажыццяўлялася рознымі спосабамі, уключаючы самыя жорсткія (крымінальны пераслед, прымяненне гвалту ў дачыненні да журналістаў, правядзенне вобшукаў, адміністратыўныя арышты, спыненне дзейнасці СМІ);

Гэты ціск рэзка ўзмацніўся ў перыяд грамадска значных падзеяў альбо ў сувязі з пагаршэннем агульнай сітуацыі ў краіне;

Улады рабілі спробы абмежаваць свабоду выказвання меркавання ва ўсіх рэгіёнах краіны і сектарах медыйнага поля (спыненне вяшчання радыёстанцыі, ініцыяванне закрыцця друкаваных выданняў, спробы ўзяць пад кантроль і абмежаваць дзейнасць у інтэрнэце, паўсюднае стварэнне перашкодаў прафесійнай дзейнасці журналістаў, складанне «чорных» спісаў забароненых музыкаў, артыстаў, літаратараў і г.д.).